

mai városi zeneélet szervezete Európa-szerte válság tüneteit mutatja. Szembetűnő jelensége ennek a közönségprobléma feltűnése. Ma már sokhelyütt tervszerűen alkalmazott, mesterséges eszközökhöz kénytelenek folyamodni, hogy a zeneélettől eddig távolálló köröket a zenéhez édesgessék és a magasabb igényű zenétől mindinkább elidegenedő középosztálybeli közönséget zenehallgatónak újra megnyerjék. Német-, vagy Olaszországban hallatlan kedvezményekkel, néha csaknem parancsszóval terelik a közönséget, a tisztviselőket, munkásokat az operába, a hangversenyterembe.

A válságnak ez a folyamata tehát általános európai jelenség; történeti okaira ehelyütt részletesen nem térhetünk ki. Ellenben felvetjük ezt a kérdést: kielégíti-e a mai városi zeneélet szervezete azokat az igényeket, amelyeket mi fiatalok — mint magyarok és mint mai emberek — a hazai zeneélettel szemben támasztunk?

Ez a kérdés szoros kapcsolatban áll azzal a problémával, hogy általában milyen legyen az az új magyar embertípus, amelynek kinevelésétől a magyar jövő alakulása függ? — Mert a választól függ lényegében az, hogy milyen legyen az a zenei nevelés, amelynek segítségével a jövő fiatal magyarját zenésszé kívánjuk nevelni és hogy milyen legyen az a zeneélet, amelynek megnyilatkozásaival ez a jövő nemzedék szembentalálja majd magát.

Milyen legyen hát a jövő magyar fiatalsága? — Mindenekelőtt megkívánjuk majd tőle, hogy *magyarabb* legyen, — gondolkodásában, érzésében, írásában vagy beszédjében és — énekében is. Ne fordulhasson elő többé az, hogy intelligens magyarok javarészt magyartalanul beszélnek, idegenes hanglejtéssel törik nyelvünket, hogy a „Ballag már a vén diák” s más hasonló, idegenből fordított silány termékek foglalják el zenei tudatukban a magyar dallamot megillető első helyet; — hogy a magyar zenészek, zeneértők dallammemóriájában, a magyar középosztály zenei emlékezetében mindenfajta muzsikát: német, orosz, spanyol, olasz stb. dallamot megtalálunk, — csak éppen magyart nem. Magyar zenekultúráról majd akkor beszélhetünk, ha minden magyar ember legalább 10—15 eredeti magyar dallamot úgy ismer, úgy megszeret, hogy ösztönösen azok valamelyikével reagál majd benyomásaira, hangulataira, — mint ahogy a hazafias érzés fellobbanása szinte öntudatlanul váltja ki belőlünk a himnusz dallamát; — vagy legalábbis kellene, hogy kiváltsa. — Erre a célra alkalmas dallamokat pedig egyebütt, mint a magyar népzeneben, nem igen találunk.

Megkívánjuk majd az új idők magyarjától azt is, hogy magyar *hagyománytudata* legyen; büszke legyen magyarságára, ősi magyar hagyományára. — Nem alaptalan a panasz, hogy városi közönsé-

günk jórésze gyökértelennek érzi magát; kevés a történeti hagyományunk és ami van, azt sem igyekeztünk okosan ápolni, tudatossá tenni. Pedig látjuk: a hagyomány ismerete s annak megbecsülése a modern népi öntudat és népi politika egyik legértékesebb eleme. Német szomszédaink idejében felismerték ezt és erőnek erejével igyekeznek a „völkisch“ hagyományt megmenteni, vagy ahol már kiveszett, pótolni, újraéleszteni.

Vajjon mit jelent ez a zenére vonatkoztatva? — Szerves életű hagyomány a mai tudományos felfogás szerint mindaz a kultúrjelen-ség, ami apáról fiúra, szülőről gyermekekre száll, tehát nem kívülről jövő mesterséges hatás eredménye, mint pl. az iskolai tanítás anyaga. — Van-e ilyen zenei hagyományunk? — A városi műzenére vonatkoztatva aligha. Vajmi kevés az olyan magyar család, ahol a zenélés hagyománya nemzedékről nemzedékre öröklődik. Leginkább még lelkes kamarazenélő családokban találunk ilyesmit. Műsoruk: Mozart, Haydn, Beethoven... — magasrendű művészi zene, de sem-mivel sem magyarabb, mint mondjuk az edinburghi skót család zeneélete. Apáink, nagyapáink korának magyar műzenéje (amit hagyománykép talán örökölhettünk volna): az érzelmes „magyar ábrándok“ és „rapszódiai“ termése nem éppen olyan színvonalú, hogy azt ma valami nagyon megkívánnók.

Eszerint tehát egyáltalában nem is volna magyar zenei hagyomány? — Dehogynincs: csak nem a városban kell keresnünk, hanem falun, a magyar népzene anyagában. A népzenei világ jellegzetességét éppen az adja meg, hogy nem izolálható, szervesen valami, hanem bele van ágyazva a nemzedékről nemzedékre szálló néphagyomány szerves életébe; amiként a lakodalmi, sirató, stb. népszokások apáról fiúra szállnak megszakítatlan tradícióban, éppúgy száll a magyar népzene hagyománya is egyik nemzedékről a másikra.

Az, hogy mindaddig, amíg a néprajztudomány figyelmére nem méltatja, le nem írják, hanem előszóval hagyományozzák, tradicionális voltán, régiségén nem változtat; hiszen éppen a magyar zene esetében számos példával tudjuk bizonyítani, hogy az íratlan néphagyomány sokkal régebbi korbá nyúlik vissza, mint az első írásos zenei feljegyzéseink. A népzene dallamkincsével tehát mindenképen régibb, ősibb magyar dallamanyagot adunk a jövő fiatal magyarjának kezébe és ajkára, mint ha a XIX. század gyökértelen, felemás, magyaros motívumokkal tűzdelt műzenéjét plántálnók beléje. A legokosabb és az ősi hagyományok értékét legjobban tisztelő európai nép: az angol is jól tudja ezt és nem hiába hívja a népzenei dallamot egyszerűen „Traditional“ névvel.

Ugyancsak megkívánjuk majd a jövő fiatal magyarságától, hogy *szociális gondolkodású* legyen; igazán és mélyen testvérének érezze minden nemzettársát, kivétel nélkül. Ebben a tekintetben is nyilvánvaló, hogy óriási szerepe lehetne a zenének; nincs még egy más tevékenység, amely erősebben összeforrasztaná, egyetlen nagy közösségbe kovácsolná az embereket, mint a helyesen irányított, erőteljes közös éneklés vagy zene. A luteránus korál, a református zsoltár már a XVI. század óta egyik legfontosabb közösségalkotó tényezője

a protestantizmus vallási életének; — napjainkban pedig a német és olasz tömegmozgalmak aknázzák ki a tömegénekekben rejlő energiákat.

Nálunk a közösség formálásának ez a hatalmas eszköze jóformán még teljesen kihasználatlan. Hiszen ünnepélyes alkalmakkor (kevés tiszteletreméltó kivétellel) még a himnuszt sem tudjuk egyöntetűen, fegyelmezetten, mindenki részvételével elénekelni. — Vajjon jó lélekkel felsorolhatnánk-e akár csak 8—10 olyan magyar dalt, amit minden magyar ember (de kivétel nélkül mindenki) egyöntetűen ismer és ösztönszerűen a magáénak vall? — Pedig ez volna az egyöntetű magyar zenei érzésnek még csak a kiindulása.

A városi hangversenyélet mai formájában nem képes a közösségi zenének ezt a hiányát pótolni. Énekkari, zenekari előadásnál a közreműködők közt még csak beszélhetünk a közösségérzet valamiféle kialakulásáról. A résztvevők 90%-a azonban: a hallgató-közönség rendszerint egymással semmi lelki-érzésbeli közösséget nem vállaló egyének sorozata. Hangversenyteremben a mellettem ülőt legtöbbször egyáltalán nem ismerem és rendszerint nem is óhajtok megismerkedni vele. Valamiféle együttérzés kialakulásáról tehát szó sem lehet. Sokat rontott e téren a gramofon, de különösen a rádió elterjedése, amely természetéből folyóan atomizálja, szétbomlasztja a hallgatósnak régente zárt, szerves egységét, összetartozását.

Az újkori zeneélet szervezete azonban még egy más irányban is szakadásra vezetett: nemcsak egymástól távolította el a hallgatókat, hanem ugyanakkor a zenétől mint emberi alkotástól, az előadótól is mindjobban elidegenítette őket. Különösen a rádió az a technikai vívmány, amely lehetővé tette, meghonosította a teljesen passzív részvétlen, megosztott figyelmű zenehallgatást; — a legnagyobb, legmegdöbbentőbb zeneműveket, amelyek meghallgatásánál régente valósággal megborzongott a hallgató, ma már annyira megszoktuk, hogy egész nyugodtan napi munkánkat végezzük, vagy akár étkezzünk, szórakozunk mellettük! Ez a könnyű hozzáférhetőség nagyon leszállította a zenei átélés, a zenei élmény intenzitását és vele együtt természetesen színvonalát is. A technika, a gép mögött ma már sokkal kevésbé látjuk meg, sokkal kevésbé érezzük az ujjongó, síró, hevülő embert; — azt is, aki a zeneművet alkotta és azt is, aki tolmácsolja. Ezzel pedig egyidejűen a mi zenei és emberi részvételünk foka is óhatatlanul alábbszállt.

Ez az a pont, ahol a jövő magyar típusának negyedik jellemvonását bekapcsolhatjuk gondolatmenetünkbe. Azt kívánjuk ugyanis, hogy a jövő magyar ifjúsága *emberebb* ember is legyen a mainál; ne bürokrata vagy csak-szakember legyen, hanem harmónikusan, sokoldalúan képzett, teljes modern ember. Mindenki tisztában van azzal, hogy e típusnak kialakításában elsősorban nevelő, nemzetnevelő munkára van szükség, — szemben a pusztán ismeretközlő tanítással. Ebben a nevelőmunkában, mint fentebb láttuk, a mai hangversenyélet nem igen jár a kezünkre, — hiszen maga is végzetesen eltávolodott a „humánus“, az emberiség gondolatától.

Annál eleveenebb ez a kapcsolat a népzeneben. Hiszen itt már automatikusan, eleve elesik a modern műzene végzetes megosztottsága, a csak *produkáló* művész és a csak *hallgató* közönség kétféle

táborára. Az igazi népzeneben nincsen művész, nincsen hallgatóság és nincs produkció sem. Aki énekel vagy muzsikál, lelki indításból vagy a hagyomány parancsára teszi (sirató, lakodalmas), de semmi-
 esetre sem a „mutatvány“ kedvéért. Éppen ezért minden népzenei megnyilatkozás (kiváltképen a jellegzetes csoportos unisono-ének) már eleve mindenki dolga; minden falubeli résztvesz vagy legalábbis résztvehet benne; — passzív, figyelmetlen közönség-álláspontot ez a típus nem ismer. — Ezzel a jellegzetességével függ össze az is, hogy sohasem törekszik lenyűgöző, kolosszális, emberfeletti hatásokra, — hanem megelőgszik a maga szerény eszközeivel, amelyek mértéke mindig az emberi énekhang dinamikája és terjedelme, — tehát a legtisztább értelemben vett zenei humánus; — még ha történetesen hangszeres népzenéről van is szó, amely minálunk mindig az énekelt dallamok után igazodik. — Megfelelő (adekvát) beállítás mellett így a népzene igenis a legnagyobb mértékben modern-emberi, kifejező muzsika, — csak hogy éppen kifejezésbeli mélysége nem a passzív *hallgató*-közönség, hanem a tevékeny, lelkileg is bekapcsolódó *résztvevő* számára tárul fel csak igazán. — Próbáljuk meg tehát résztvevőjévé, részesévé tenni egész magyar ifjúságunkat. Erős meggyőződése, hogy okos tanítással és irányítással a magyar népzene még egyik legerősebb támasza lesz annak a modern nemzetnevelő munkának, amely a magyarabb magyar és az emberebb ember típusának kinevelését tűzte ki eszményül.

Bartha Dénes

Bánszky Tamás fametszete